

פניני תרגום יזנר

חידושים ופנינים בפרשנות המקרא מתרגום יונתן בן עוזיאל

גיליון מספר: 142

פרשת פנחס

פנחס הוא אליהו

א. מבואר שפנחס הוא אליהו העתיד לבשר הגאולה. וכן מבואר גם בדבריו בפרשת וארא (שמות ו, יח):

ושני חייו של קהת החסיד מאה ושלושים שנים חי, עד שראה את פנחס הוא אליהו כהן גדול שעתידי להשתלח לגלות ישראל בסוף הימים.

וכך גם ביאר ת"י את בקשתו של משה בסנה (שמות ד, יג): 'שלח נא ביד תשלח', שביקש משה שישלח ה' את פנחס, הראוי להשתלח בסוף הימים.²

מאידיך האב"ע (כאן) דייק מלשון הכתוב ההיפך מת"י: 'ולזרעו אחריו' - 'ומלת אחריו לאות - שמת ואינו אליהו כלל'.

וראה ברבנו בחיי (כאן) שדחה הוכחה זו וכתב ש'אחריו' הכוונה לאחר הסתלקותו. שעלה בסערה השמימה.

עצם הדבר שפנחס הוא אליהו מבואר במקורות רבים.³ ומוזכר גם בגמ' ב"מ (קיד:): שרבה בר רב הונא מצא את אליהו הנביא בבית הקברות של עובדי כוכבים, ושאל אותו 'לאו כהן הוא מר?' וברש"י שם "דאיכא למאן דאמר דאליהו הוא פנחס..."⁴

אמנם בגמרא ישנה גם דעה אחרת (ב"ב קכא:): 'שבעה אנשים קפלו את כל העולם' - כלומר שבעה אלו אחד שימש את חבירו ויחד סובבו את שנות העולם מבריאתו. והגמ' מונה את שמותם החל ממתושלח שראה את אדם הראשון, ולאחריו שם שראה את מתושלח, ויעקב ראה את שם עמרם ראה את יעקב, אחיה השילוני ראה את עמרם. והאחרון

בְּרִיתִי שְׁלוֹם • פנחס הוא אליהו? ומאימתי נתמנה להיות 'מלאך הברית' ומדוע?

(במדבר כה, יא) לָכֵן אָמַר הַנְּנִי נָתַן לֹו אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם:

מה היא 'בריתי שלום'?

רש"י מפרש - ברית שתהיה לו לשלום. והשלום היא הכהונה 'שלא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי'. וראה במפרשים פירושים נוספים.¹

ת"י מפרש זאת באופן מחודש:

בְּשִׁבְעָא אִימֹר לִיה מִן שְׁמַי, הָאֲנָא גִזְר לִיה יַת קִימִי שְׁלוֹם. וְאֶעֱבְדִינְיָה מִלְאָךְ קִימִי, וְיִיחִי לְעֵלְמָא לְמִבְּשָׂרָא גְאוּלְתָּא בְּסוּף יוֹמִיָא:

[בשבועה אמור לו בשמי, הנני בודת לו את בריתי שלום. ואעשה אותו מלאך חי (פירוש אחר: מלאך הברית), ויחיה לעולם לבשר הגאולה בקץ הימים]

ת"י מבאר שברית 'השלום' היא בחירתו של פנחס להיות מלאך 'מבשר הגאולה' - המשכין שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, עליו נאמר (מלאכי ג, כד): 'והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם'.

ומבואר בדבריו ב' ענינים:

1. יש שפירשו שאין לו לירא מקרובי זמרי או מקרובי כזבי (אב"ע. דעת זקנים. חזקוני). ויש שפירשו שאין לו לירא ממלאך המות לפי שיאריך ימים - כפי שאכן קרה (ספורנו).

2. בטעם הדבר שביקש משה לשלוח דוקא ביד פנחס, ראה מה שהרחבנו בזה בגיליון 'פניני תרגום יונתן' על פרשת שמות.

3. במדב"ר כא, ג ובמדרש תנחומא בתחילת הפרשה. ובזוה"ק פרשת וישלח (קסת). וברעיא מהימנא (זהר פנחס רטו): 'בגין דאליהו דאיהו פנחס'.

4. ועיין גם בתוס' שם שהקשו היאך החיה את בנה של האלמנה, הלא היה כהן, ותירץ מכיון שהיה ברור לו שיחיהו מותר לו משום פיקוח נפש. ע"ש.

מפרשים שהוא מלשון 'קיום' שפנחס יהיה קיים לעולם כנאמר על אליהו הנביא שלא מת⁶ (ב"ב קכא:).

כמובן שאף לדעה השנייה פנחס הוא מלאך הברית (שהרי פנחס הוא אליהו), אך נחלקו האם קיבל זאת כעל חלק מהברכה שניתנה לו: 'הנני נותן לו את בריתי שלום'. או שקיבל זאת בקנאו את קנאת ה' בעובדי הבעל בזמן אחאב, וכמבואר בפרקי דר"א: (פרק מ"ט)

אמר לו הקב"ה (לאליהו) לעולם אתה מקנא, קנאת בשבטים על גילוי עריות, שנאמר 'פנחס בן אלעזר וגו', וכאן אתה מקנא, חיך שאין ישראל עושין ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך⁷. מכאן התקינו חכמים שיהיו עושין מושב כבוד למלאך הברית שנקרא אליהו זכור לטוב...

בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם • עצם הכהונה או כהונה גדולה?

(במדבר כה, יג) וְהִיְתָה לוֹ וְלִזְרָעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קָנָא לְאֱלֹהֵיוֹ וַיִּכְפֹּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

מה היא 'ברית כהונת עולם'?

כאמור לרש"י היא 'ברית השלום' שניתנה לפנחס וכללה את עצם כהונתו של פנחס, 'שלא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי'.

אמנם בת"י לעיל בסוף פרשת בלק (במדבר כה, ח) מנה את י"ב הנסים שנעשו לפנחס והנס האחד עשרה הוא: **שזמרי וכזבי נשמרו כשהם חיים** (לאחר שדקדם פנחס), עד עת שהוליך אותם בכל המחנות, בשביל שלא יטמא הכהן באהל המת⁸. הרי שסבור ת"י שפנחס נתכהן עוד קודם שהרגו לזמרי, ולדבריו

שבהם - אליהו הנביא שראה את אחיה השילוני, ובכך נקפל העולם כי אליהו 'עדיין הוא קיים'.

וברשב"ם (שם) כתב, שהתנא שאמר זאת סבר **שאליהו אינו פנחס**. כי לו היה סבור שפנחס הוא אליהו, היה ניתן לומר שפנחס ראה את משה ומשה ראה את עמרם ועדיין פנחס (שהוא אליהו) קיים. ומדוע הוצרכה הגמ' להזכיר את אחיה השילוני⁵.

ובתוס' שם הוסיפו שאם פנחס הוא אליהו, היה די בשש אנשים שקיפלו את העולם, כי הלא **יאיר ראה את יעקב ופנחס ראה את יאיר**. (כע"ז יש להקשות גם משרח שראתה את יעקב ואת פנחס)

וכן ישנה משמעות מדברי רש"י במגילה (יד.), שם נאמר: 'ארבעים ושמונה נביאים ונביאות נתנבאו לישראל'. וברש"י מנה (בשם הבה"ג שהביא מ'סדר עולם') את שמותם. ונמנו שם 'פנחס' ו'אליהו' **כל אחד לחוד**.

כדברי ת"י ש'ברית השלום' שניתנה לפנחס היא היותו ל'אליהו' המבשר את בשורת הגאולה, מבואר גם בילקוט שמעוני (במדבר כה, יא):

אמר ר' שמעון בן לקיש פנחס הוא אליהו. א"ל הקב"ה אתה נתת שלום בן ישראל וביני בעולם הזה, אף לעתיד לבוא אתה הוא שעתיד ליתן שלום ביני לביני **בני**, שנאמר 'הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והגורא... ר' אליעזר אומר חשב הקב"ה שמו של פנחס בשמו של אליהו זכור לטוב מתושבי הגלעד... בריתי היתה אתו החיים והשלום. ונתן לו חיי העוה"ז וחיי העוה"ב...

מלאך הברית או מלאך קים לעולם

ב. נקודה נוספת מבוארת בת"י, שפנחס יהיה 'מלאך קים'. והנה בביאור לשון ה'קים', ישנם ב' פירושים: יש מפרשים ש'קים' הוא מלשון **ברית**, והיינו שפנחס נבחר להיות 'מלאך הברית', 'אליהו מלאך הברית' - ופנחס זה אליהו. ויש

5. כלומר למרות שלפ"ז נצרך אותו מנין של אנשים - שבע, (בשונה מפירוש התוס') בכל זאת הבין הרשב"ם שהיה עדיף להכניס בחשבון זה את משה רבנו.

6. וראה במדרש רבה (במדבר"ר כא, ג) שמלשון ההווה של הפסוק 'הנני נותן לו' - למדו שעדיין פנחס קיים.

7. ראה בדרישה (י"ד ס' רסה) שיש דורשין ענין זה לשבח ויש דורשין לגנאי. יש דורשין לשבח, שא"ל ה' כיון שאתה מקנא לה' על מצות מילה, אני נותן לך זה לשכר שאין ישראל עושין ברית מילה עד שאתה רואה בעיניך. ויש מפרשים לגנאי כאילו א"ל הקב"ה אתה מוציא לעז על בני שאינם מקיימין הברית, בעיניך תראה שמקיימין אותו. ומסיים הדרישה: "וכן משמע קצת הלשון (כדרשת הגנאי) אבל א"א לומר כן - שאליהו ז"ל הוציא דבה ח"ו על ישראל, וגם מי יכריח לאליהו שיבא ויראה בקיומו, ולכן נראה כפירוש הראשון" עכ"ל.

ב'בני יששכר' מבאר את מהות הגזירה שנגזרה על פנחס להיות בכל הבריות וכו' שעל ידי כך יאלץ להיעדר ממתבתא דרקיעא ויפסיד את מה שלומדים באותה שעה.

8. צ"ב בשלמא זמרי שהיה ישראל היה מטמא באהל. אך כזבי הלא היתה עכו"ם ועכו"ם אינו מטמא באהל המת (כמבואר בימות ס. לדעת רשב"י ואולי ס"ל לת"י כדעת רבנן התם) והיה די שזמרי יסאך בחיים, ומדוע גם כזבי? והנה קושי זה הוא על לשונו של ת"י, שכתב שהטעם שנשמרו חיים כדי שלא יטמא פנחס באהל המת, ואלמלא ת"י שכתב 'אהל' ניתן ליישב שנשארו כשהם חיים כדי שלא יטמא פנחס בחיבורין ובחרב הרי הוא כחלל. (וזה קושיא בפנ"ע על ת"י מדוע הוזקק לטומאת אהל ולא לחרב הרי הוא כחלל.

ולזה אמר לפנים ה' עמו לפי שהוא היה מזמן קדום
מאד כי בצאת ישראל ממצרים היה נולד פינחס לפי
הנראה בפרשת וארא...

צ"ב מהי ברית כהונת עולם?⁹

בת"י כאן מבואר הדבר:

וְחֹלֶף דְּחֶסְדוֹהִי לְמוֹיֶדֶד הָלֵא בְּד פּוֹטִי מְדִינָאָה הוּא. הָא
אֲנָא מְיַחְסִינְיָה לְכַהוֹנְתָא רִבְתָּא. וְחֹלֶף דְּאֶחָד דּוּמְחָא
בְּדָרְעִיָּה וּמְחָא לְמְדִינְיָתָא לְבֵית בְּהַתָּת קִיבְתָּהּ, וְצִלִּי
בְּפּוֹמִיָּה עַל עֵמָא בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְזִכּוֹן כַּהֲנִיא לְהַלְתָּ מוֹתְנָן
דְּדוּעָא וְלֵעָא וְקִיבְתָּא. וְתַחֲי לִיָּה וְלִבְנֵי בְּתָרֵי קִיָּם רִבּוּת
עַלְמָּם חֹלֶף דְּקִנִּי לְאַלְהִיָּה וְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

[ותחת בושתו באמירת הלא בן פוטי מדינא הוא. הנני
מייחסו לכהונה גדולה. ותחת שאחז הרומח בזרועו
והכה למדינית למקום נקבותה, והתפלל בפיו על עם בית
ישראל, יזכו הכהנים לשלש מתנות זרוע ולחיים וקיבה.
והיתה לו ולבניו אהריו ברית גדולת עולם, תחת שקינא
לאלוהיו וכפר על בני ישראל]

ונמצא שלדעת ת"י ברית השלום וברית כהונת עולם הם שני
דברים שונים שקיבל פנחס, הכהונה הגדולה ניתנה תחת מה
שביזוהו השבטים. וג' מתנות הכהונה שהם הזרוע הלחיים
והקיבה, ניתנו לכהנים בזכות ג' פעולותיו שעשה בעת
שקינא קנאת ה':

א. כנגד לקיחת הרומח - קיבלו את 'הזרוע'. ב. כנגד התפילה
שהתפלל שתעצר המגיפה - קיבלו את הלחיים. ג. כנגד
הדקירה שדקר את המדינית - קיבלו את הקיבה. וכך מובא
בגמ' (חולין קלד:) ובספרי (פ' קמה).

זְמַרֵי בֶן סְלוּא • מי היה זמרי? כמה שמות היו לו? ומהיכן יצא קלקול זה?

(במדבר כה, יד) וְשֵׁם אִישִׁי יִשְׂרָאֵל הַמִּכָּה אֲשֶׁר הִכָּה
אֶת הַמְּדִינִית זְמַרֵי בֶן סְלוּא נְשִׂיא בֵּית אָב לְשִׁמְעוֹן:

האם יש שייכות בין זמרי בן סלוא, לשאול בן הכנענית?
או לשלומיאל בן צורישדי? או לשניהם?

מדברי ת"י בפרשת ויגש עה"פ (בראשית מו, י): "וּבְנֵי שְׁמֵעוֹן
?מוֹאֵל וְיִמִּין וְאֶהֱד וְיִכִּין וְצֹחֵד וְשְׂאוּל בֶּן הַכְּנַעֲנִית". מתבאר
שאכן יש שייכות:

וּבְנֵי דְשִׁמְעוֹן יְמוֹאֵל וְיִמִּין וְאֶהֱד וְיִכִּין וְצֹחֵד, וְשְׂאוּל
הוּא זְמַרֵי דְאֲשִׁאֵל נְפִשִׁיָּה לְזִנְתָא הִי בְּכַנְעֲנָא. אֵלִין
יִיחֻסִּין דְשִׁמְעוֹן:
[ובני שמעון ימואל וימין ואהד ויכין וצוחד, ושאוול הוא
זמרי שהשאויל נפשו לזנות בכנענים. אלה ייחוסים שמעון].

ת"י מפרש ש'שאוול בן הכנענית' הוא זמרי בן סלוא, נשיא
שבט שמעון שקרב את המדינית לפני משה ונדקר ע"י
פנחס. ונקרא גם 'שאוול בן הכנענית' מחמת שהשאויל עצמו
לזנות עם הכנענים.

מבואר בת"י שתחת הבושה שביישו את פנחס (באמרם: 'ראו בן
פוטי זה, שפיטם אבי אביו עגלים לע"ז') זכה ונתכהן לכהונה גדולה.

כלומר מבואר כאן שת"י סבור שפנחס היה כהן עוד לפני
קנאותו, ולכך הוצרך לפרש ש'כהונת עולם' היא 'הכהונה
הגדולה' שניתנה לפנחס. ולכך מזכירו ת"י בעקבות כ'כהנא
רבא' (כאן ובשמות ו, יח). והנה יש להתבונן מתי היה פנחס כהן
גדול? והאם המכוון הוא לעתיד לבוא? או שהיה 'משוח
מלחמה' שדינו ככהן גדול לענין כמה דברים. אכן בדברי
הימים (דה"א א פ"ה ל-מא) מבואר שהכהנים שכינהו בכהונה
גדולה בתקופת בית ראשון היו מזרעו של פנחס, ואף חלק
מהכהנים הגדולים שכינהו בתקופת בית שני היו מזרעם
של כהני בית ראשון, כלומר שהברכה של כהונה גדולה
התקיימה בזרעו של פנחס. (עיין בתוס' יומא ט) הביאו מהספרי
שעמדו מפנחס שמונה עשרה כה"ג בבית ראשון. ושמונים בבית שני. ועיין
ברלב"ג דה"א כט, כט)

וראה עוד ברלב"ג (דה"א ט, יט) שפנחס האריך ימים עד ימי
דוד, והיה כהן גדול בזמן פילגש בגבעה:

ואחשוב כי פנחס האריך ימים מאד כי ברית ה' יתברך
היתה אתו החיים והשלום בקנאו קנאת ה' יתברך על
דבר פעור. והנה היה נגיד זמן מה על זה המנוי והיה
זה בימי דוד שנבררו אז המשמרות. והנה היה פינחס
כהן גדול בימי פילגש בגבעה. וכבר זכרנו בספר
שופטים ובספר מלכים מה שיעיד על אורך חייו.

9. ואמנם היה מקום לדחות שמה שכתב שם ת"י שלא יטמא הכהן, אין הכוונה לפנחס עצמו אלא לסתם כהנים שנמצאים במחנה שלא יטמאו באהל על ידי שיהיו
תחת הרומח. אך זה דוחק משום שבספרי (קלא) ובמדרש רבה (במדב"ר כ, כה) מנו אף הם נס זה וכתבו להדיא כדי שלא יטמא פנחס. (ואמנם לא כתבו כתי"י שמדובר על
טומאת אהל, אלא שלא יטמא מהם סתם), וזה מלמדנו שכוונת ת"י אף הוא על טומאת פנחס עצמו.

כְּזָבִי בַת צוֹר • מה היה שמה המקורי של כזבי? ומדוע נקראת 'כזבי'?

(במדבר כה, טו) וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמְּדִינִית כְּזָבִי
בַת צוֹר רֵאשִׁי אֲמוֹת בֵּית אָב בְּמִדְיָן הוּא:

האם כזבי הוא שמה של המדינית או כינויה?

בת"י מתבאר הדבר:

וְשׁוֹם אֶתְנָא קְטִילְתָּא מְדִינִיתָא כְּזָבִי בַת צוֹר,
דְּמִתְקַרְיָא שְׁלֹנְאִי בַת בְּלֶק, דִּישׁ אֲוֵמָא דְּמוֹאֵב בְּמִדְיָן
בֵּית מוֹדְבִיָּה הוּא:

[ושם האשה שנהרגה, המדינית כזבי בת צור, שנקראת
שְׁלֹנְאִי בַת בְּלֶק, ראש אומה של מואב במדין מקום
מושב הוא]

מת"י מתבאר שלא רק שמו של זמרי הוא כינוי שניתן לו
בעקבות מעשה זה. אלא אף כזבי הוא כינוי לשמה האמיתי,
ושמה האמיתי הוא 'שלונאי' - בת בלק'.

ת"י לא מבאר מדוע כונתה בשם 'כזבי', אולם בגמ' (סנהדרין
פב:) מצינו השלמה לענין זה:

אמר רב ששת לא כזבי שמה, אלא שילונאי בת צור
שמה. ולמה נקראת 'כזבי' שכזבה באביה.

ומבואר ששם זה ניתן לה מחמת שכיזבה באביה¹⁴ וברש"י
מבאר מהו הכזב: "שציוה אליה אל תשמעי אלא לגדול
שבהם", כלומר למשה. וכמובא לעיל בסוף גיליון פרשת בלק
מהמדרש הגדול, כיצד הוליקה זמרי שולל בכך שדימה בפניה
שכביכול הוא 'הגדול שבהם' במה שהראה לה ש(כביכול) כולם
עומדים לכבודו.

והנה צ"ב הלא שאול בן הכנענית נמנה עם השבעים נפש
שירדו מצרימה¹⁰, וכיצד חי זמן כה רב עד מעשה זמרי בן
סלוא?

ויש שביארו שאין הכוונה ששאול בן הכנענית הוא זמרי
כפשוטו, אלא שמזרעו יצא זמרי בן סלוא נשיא בית אב
לשמעוני¹¹, "והלך החבל אחר הדלי" היות ודינה אמו של
שאול (שנשאה שמעון ונולד להם שאול - עיין רש"י וחז"ל בבראשית מו,
י). נבעלה לכנעני - שכם בן חמור החיווי, השפיע הדבר על
צאצאה - זמרי, ואף הוא עשה מעשה כנענים.

ולכן ציין הכתוב רק את שם אמו של שאול, לומר מהיכן יצא
קלקול זה בצאצאו של שאול הוא זמרי בן סלוא, מהכנענית
כלומר מדינה שנבעלה לכנעני.

עוד מצינו דעה מחודשת, שזמרי הוא שאול אך מלבד מה
שנולד מדינה. נולד אף מטיפתו של שכם. וראה הערה¹²
מקור לכך ששאול הוא זמרי והטעם שנקרא בן הכנענית
מצאנו בחז"ל:

א"ר יוחנן ה' שמות יש לו, זמרי, ובן סלוא, ושאול,
ובן הכנענית, ושלומיאל, ובן צורישדי וכו'. שאול
על שהשאיל את עצמו לדבר עבירה, בן הכנענית על
שעשה מעשה כנען. (סנהדרין פב:)

ושאול בן הכנענית בן דינה שנבעלה לכנעני וכו'. ר'
יהודה אומר שעשה כמעשה כנענים. ר' נחמיה אמר
שנבעלה מחוץ שהוא בכלל כנענים, ורבנן אמרי
נטלה שמעון וקברה בארץ כנען¹³. (בר פ.)

10. כמפורש בפרשת ויגש (בראשית מו, י).

11. ביאור זה מחודש הוא, דמפשוטו דברי הת"י ומדברי חז"ל שהובאו לקמן משמע ששאול הוא זמרי כפשוטו, ובפרט שאת גוף הקושיא כיצד חי זמן כה רב, ניתן
היה ליישב שהיו בדור ההוא כאלו שחיו אף יותר מכמאתים חמישים שנה, (מנין השנים שנצרכים לפירוש זה לשאול). אולם ביאור זה מיישב קושיא אחרת שלכאור'
קשה, הלא זמרי היה בנו של סלוא, וסלוא הוא נכדו של לוי, ולא יתכן א"כ שהיה בנה של דינה, ולהנ"ל מיושב.

ואולם יש במדרש (מדרש רבה במדבר כא, ג) ש'בן סלוא' אינו שם אביו של זמרי, אלא שם עצמי נוסף לזמרי עצמו, ונקרא כך משום שהוא 'בן סלוא' עון משפחתו,
וז"ל המדרש: "מה ראה הקב"ה ליחס פנחס אחר מעשה זה, שבשעה שנדקר זמרי בן סלוא אמרו חכמים ששה שמות יש לו לזמרי: זמרי, ובן סלוא, ושאול, ובן
כנענית, ושלומיאל, ובן צורישדי. זמרי שנעשה על אותה מדינית כביצה המוזרת. בן סלוא בן סלוא עון משפחתו. שאול שהשאיל עצמו לעבירה. בן הכנענית
שעשה מעשה כנען. ומה שמו שלומיאל", עכ"ל, וכן משמע מהגמ' בסנהדרין (פב: הובא לקמן). וצ"ע.

12. י"א שזמרי - שאול, נולד אף מטיפתו של שכם במעשה דינה ולכן יצא קלקולו של זמרי מצאצאיו, והטעם שהוא מיוחס לשבט שמעון היות ונולד אף משמעון.
(ראה 'קהלת יעקב' (ערך ז"מ ד"ה זמרי), וע"ע 'שער מאמרי רז"ל' להאר"י ז"ל (בחלק מאמרי מדרשי רז"ל ד"ה ואח"כ נשאה שמעון), וע"ע ב'שפתי כהן על התורה' (פרשת
וישלח ד"ה ואפשר עוד לתת טעם) שתיבות שמו של 'זמרי בן סלוא' עולים בגימטריא 'זמְשָׁקָם'.

13. ולכן נקראת 'כנענית' כי נקברה בארץ כנען, ולפירוש זה אין הביטוי כנענית מבטא פחיתות, אלא בא לציין את העובדה שדינה נקברה בארץ כנען.

14. כעין זה מצינו בחז"ל שבר כוכבא נקרא 'בר כוזיבא' על שם שהכזיב.

ת"י מסביר לנו ראשית את זכותם של בני קרח מדוע ניצלו מהעונש - לפי שלא הלכו בעצת אביהם, כלומר שכלל לא הלכו בעצתו ולא נמנו על עדתו (אף שמאידך גם לא מרדו בו בפרהסיא משום כבודו¹⁵).

אח"כ מבאר ת"י היכן לא מתו, - לא במגיפה - שלאחר הבליעה (וזאת למרות שלא סרו מעל משכן קרח אביהם). ולא באש - כלומר שלא היו ממקריבי המחנות. ולא נתערבו בבליעת הארץ - לא נבלעו באדמה.

לביאור זה מיושב היטב הכיצד היו לקרח דורות המשך, שבעצם לא נבלעו כלל באדמה.

אמנם יש להתבונן במשמעות לשון העירוב שנקט ת"י - 'לא נתערבו' בבליעת הארץ?

והנה בילקוט שמעוני מצינו כדברי ת"י ומדבריו יתבאר לכאן לשון העירוב הנ"ל:

ובני קרח לא מתו - לא חיין ולא נידונין, תנא מקום נתבצר להן בגיהנם ועמדו על רגליהן ואמרו שירה. "זיהיו לנס" - כיון שנבלעו קרח ועדתו נמצא בני עומדין כתורן של ספינה. ד"א נקרע כל מקום סביבותם, ואותו מקום שהוא תחתיהם לא נקרע, רבי ישמעאל בר נחמן אמר לא היו שלשת עומדים במקום אחד, אלא כל אחד ואחד היה בפני עצמו עומד. והיו דומין כשלשה עומדין. והיינו דאמרי ברייתא (הבריות) על מאן קאים עלמא על תלתא עמודיא. (ילקוט) ש פרק (כו)

מדבריו למדנו שלמרות שהיו בני קרח במקום בקיעת האדמה, מ"מ לא נתערבו עם הבלועים משום שהקרקע שתחתם לא נבקעה, והיו דומין כשלושה עומדים שעמדו בתוך בור הבקיעה. וזה הפירוש 'לא נתערבו' שכלל לא נבלעו ולא נפלו באדמה אלא הקרקע שתחתיהם העמידה אותם, ולא נפלו לפתח הארץ.

ובני קרח לא מתו • האם נותרו חיים? או שרק לא נפלו לתחתית הגהינם?

(במדבר כו יא) ובני קרח לא מתו:

הכיצד נאמר כאן שבני קרח לא מתו, הלא בפסוק לעיל נאמר 'ותבלע אותם ואת בתיהם ואת כל האדם אשר לקורח'?

בחז"ל מצינו כמה דעות באשר לגורלם של בני קרח, אחת הדעות מובאות ברש"י: "נתבצר להם מקום גבוה בגהינם וישבו שם" (סנהדרין קי.). וברש"י בסנהדרין (שם) ביאר: "שלא העמיקו בגהינם כל כך ולא מתו".

בפשטות נראה בדעתו שאכן נכנסו לגהינם, אלא שמקום נתבצר להם שם ולא העמיקו עד השאול כמו קרח ועדתו. אולם עדיין נותרו שם ולא יצאו¹⁶.

אמנם לדעה זו יש לידע כיצד יתכן שיש לקורח דורות המשך? ועל עובדה זו למדנו ממה שבני קרח 'אסירי ואלקנה ואביאסף', נמנו בתורה קודם שפצתה האדמה את פיה (שמות ו, כד). ותולדותיהם נמנו אחריהם בדברי הימים (א' ו, ז-ג). וכן מוזכרים ברמז ברור שהיו בין המשוררים אחרי דוד המלך בביהמ"ק (דברי הימים ב' כ, יט). וכן ישנם מזמורים בתהלים הנושאים את שמם של בני קרח (כגון תהילים מב, א למנצח משפיל לבני קרח). וכן שמואל יצא מקרח וכפי שראה קרח ברוח הקודש - כ"ד משמרות לוויה עומדים מבניו.

בת"י מובאת דעה נוספת באשר לגורלם של בני קרח:

ובני קרח לא היו בעיטתא דאבוהון, ואילו בתר אולפנא דמשה נבוא, לא מיתו במוזנתא ולא לקו ביקידתא ולא טמעו בבליעת ארעא:

[ובני קרח לא היו בעצת אביהם, והלכו אחד תודת משה הנביא, לא מתו במגיפה ולא לקו באש ולא נתערבו בבליעת הארץ]

15. גם בלועי קרח (דתן ואבירם וחבריהם מעדת קרח) משמע בגמ' שנותרו בחיים, מהמעשה המפורסם (ב"ב עד). בההוא טעייא - סוחר ישמעלי שהשמיע לרבה בר בר חנה את זעקת בלועי קרח 'משה אמת ותורתו אמת והן בדאין'. כלומר שהם עדיין שם. וזהו המשך המאמר בגמרא (הנ"ל סנהדרין קי.): שבני קרח 'נתבצר להם מקום גבוה.. וישבו שם ואמרו שירה'. דהיינו שנותרו חיים באדמה.

16. וכן משמע מדברי התוס' (קידושין לא): על 'קינת אסף': 'טבעו בארץ שעריה' שאסף שהיה ממשפחת קרח אמר שמי שיוציא את שערי ביהמ"ק מהאדמה יוציא אף את בלועי קרח ומשמע שעדיין היו שם. ואמנם מהתוס' גופיה יש להוכיח להיפך שהלא אסף עצמו היה מבני קרח וכיצד לא היה באדמה? והנה יש שהבינו בדברי חז"ל הללו: 'מקום נתבצר להם בגיהנם', היינו בגיהנם של הבליעה. וכלל לא נבלעו באדמה, ולדבריהם אין ב' פירושים בענין זה, דהכל פירוש אחד הוא, ולא קשה כיצד יש צאצאים לקרח.

17. ראה בילקוט (רמז תשנב) "ומה זכות היתה בידם של בני קרח שינצלו, שבשעה שהיו יושבין אצל קרח אביהן רואין את משה וכושבין את פניהם בקרקע, אמרו אם נעמוד מפני משה רבינו נוהגין ביזיון באבינו, באותה שעה הרחישו את ליבם בתשובה, עליהם אמר דוד (תהלים מה, ב) 'רחש לבי דבר טוב'.

וְשֵׁם בֵּת אֲשֶׁר שָׂרַח • כיצד זכתה להיות מנוחלי הארץ?

(במדבר כו, מז) וְשֵׁם בֵּת אֲשֶׁר שָׂרַח:

מי היא שרח זו? ומדוע הוזכרה כאן במנין באי הארץ?

אונקלוס (בגירסא המובאת במפרשים - רמב"ן. דעת זקנים. וחזקוני) תירגם 'שהיתה בתו של אשת אשר'. וביאר ה'מושב זקנים' שלדעת אונקלוס היתה בת יורשת נחלה, ולכן הזכירה כאן הכתוב כמו שהזכיר את בנות צלפחד ותכנס בכלל 'לאלה תחלק הארץ'.¹⁸ ואילו היתה בתו של אשר לא היתה יורשת כי היו לו בנים זכרים. ועיין ב'דעת זקנים' שביאר בכך את מה שנאמר בפסוק 'וְשֵׁם', שלא היה לו לאשר עליה אלא שם בלבד, אבל בתו לא היתה.¹⁹

אולם בדברי ת"י מבואר, שסרח היתה בתו של אשר:

וְשֵׁם בֵּת אֲשֶׁר סָרַח, דְּאֲדָבְרַת בְּשִׁיתֵין דִּיבִין מְלֹאכִין וְאִיתְעַלְתָּ לְגַנְתָּא דְעַדן בְּחַיִּיהָ, מִן בְּגַלְל דְּבִשְׂרַת יַת יַעֲקֹב דְּעַד קְדוֹן יוֹסֵף קַיִים:

[וְשֵׁם בֵּת אֲשֶׁר סָרַח שְׁהוֹנְהָגָה בְּשִׁישִׁים רַבּוּא מְלֹאכִים וְעַלְתָּה לְגַן עֵדֶן בְּחַיִּיהָ, בְּגַלְל שְׁבִשְׂרָה אֶת יַעֲקֹב שְׁעֵדִיין יוֹסֵף חַי]

ת"י מבאר ששרח היא זו שבשרה את יעקב ש'עוד יוסף חי',²⁰ ובזכות זו זכתה לעלות בחייה לגן עדן, כשהיא מונהגת בששים רבוא מלאכים.²¹ וראה בספר הישר (פרשת ויגש) שם מתואר שבגלל שהיא בישרה ליעקב שיוסף חי ברכה יעקב: "ויברך יעקב את סרח בדברה את הדברים האלה לפניו ויאמר אליה: בתי אל ימשול מות בך עד עולם, כי החיית רוחי".

דבר זה נכתב כאן כנתינת טעם להזכרתה במנין באי הארץ, ועל כך נותן טעם, לפי שהאריכה ימים בזכות שבישרה את

יעקב. וכמש"כ רש"י (כאן): 'לפי שהיתה קיימת בחיים מנאה כאן'.

בספר 'קטורת סמים' בפרשת ויגש (בראשית מז, יז) כתב שכל ימיו היו קשה לו מנין לת"י ששרח בת אשר הונהגה בששים רבוא לא פחות ולא יותר? עד שמצא תשובה לדבר בזוה"ק בפרשת שמות (ה): "וז"ל:

אמר ר' אבא בשעתא דנחתת שכינתא למצרים, נחתו בהדא שתין רבוא של מלאכי השרת וקודשא בריך הוא בקדמיתא, הדא הוא דכתיב 'ויעבור מלכם לפניכם וה' בראשם'.

וביאר על פי זה, שכיון ששרח בת אשר השלימה את מנין השבעים נפש שירדו למצרים (כמובא במדרש רבה בפרשת ויגש), אותם ששים רבוא מלאכים שליוו את השכינה בירדיתה למצרים הנהיגה לגן עדן.

עצם הדבר ששרח בת אשר עלתה בחייה לגן עדן כלומר שהיא עדיין חיה, מבואר במסכת דרך ארץ זוטא (ספ"א) לחד מ"ד שם. אמנם בתוס' (ב"ב קכ"א): מבואר שהסוגיא שם חולקת על זה.

במדרש להלן ישנה תוספת דברים בענין אריכות ימיה של שרח בת אשר, בהיותה בארץ ישראל ומדבריו עולה שהיתה חיה אף בתקופת 'שבע בן בכרי' ו'יואב בן צרויה'²²:

רבי יוסי אומר סרח בת אשר היתה מבאי מצרים, ולפי שזכתה ליכנס לארץ ולישב שם שנים רבות מרוב צדקתה קראה הכתוב (בראשית מז, יז) 'אחותם', ובכל מקום היא נמנית עם אחיה, כשם שהיה לאחיה שם בארץ, כך היה לה שם שנכנסה לשם, והיא אותה אשה חכמה שמסרה לשבע בן בכרי ביד יואב ובסוף נכנסה לחיים בגן עדן. (מדרש קדמון המובא בתו"ש)

18. ואין להקשות הכיצד היתה מבאי הארץ, הלא נאמר בפסוק (כז, סד-סה): 'ובאלה לא היה איש מפקודי משה ואהרן הכהן אשר פקדו את בני ישראל במדבר סיני, כי אמר ה' להם מות ימותו במדבר ולא נותר מהם איש כי אם כלב בן יפנה ויהושע בנון'. ומפורש בפסוק שמלבד כלב ויהושע לא היה איש מפקודי בני ישראל שנכנס לארץ? דיש ליישב עפ"י התוס' (ב"ב קיז: ד"ה מכאן) שאותם שהיו מעל גיל ששים לא היו בכלל הגזרה שנגזרה רק על אלו שהיו מגיל עשרים ועד ששים, וכוונת הפסוק 'ובאלה לא היה איש' - מאלו שהיו ראויים לגזירה והיינו שהיו תחת גיל ס' במנין הראשון - מהם לא היה איש מלבד יהושע וכלב שהיו מתחת גיל ס' במנין הראשון. אך במנין השני נמנו אף אלו שהיו מעל גיל ס' במנין הראשון. ובכך יישבו התוס' הכיצד יאיר בן מנשה ומכיר בן מנשה שנולדו בימי יעקב - מתו לאחר שבאו לארץ, מכיון שבשעת הגזירה היו מעל גיל ס'. עוד יש ליישב שהנשים כלל לא נמנו במנין הראשון ולפיכך שרח לא היתה מפקודי המנין הראשון ונמנתה רק במנין השני.

19. החזקוני והדעת זקנים תמהו אם היתה בת אשר, מי היה אביה? ואם היה אביה משבט אחר צריכה לרשת מאותו שבט ולא משבט אשר, ואם לא היתה מבנות יעקב כלל לא שייכת לרשת נחלה עי"ש.

20. צ"ב שבת"י בפרשת ויגש (מז, יז) כתב שנפתלי הוא זה שבישר ליעקב שיוסף חי וצ"ע.

21. כך גם ביאר ת"י בפרשת ויגש (מז, יז).

22. וכן איתא בת"י בפרשת ויגש (מז, יז) מבואר ששרח הצילה את יושבי אֶבֶל מדין מיתה בימי יואב. וכך נמצא בב"ר (צד, ט).

אף קודם החורבן ומצד התורה שבועות נקרא 'עצרת'.
כדברי אונקלוס מבואר גם בת"י אלא שיתכן שישנו הבדל
בנקודה זו:

וּבְיוֹמָא דְבַפְּנִינָא בְּקִרְוֵיבְכוֹן דּוֹרְנָא מִן עֲלִילָתָא חֲדָתָא
קְדָם יְיָ, בְּעֲצֵרְתְכוֹן כְּדִי יִתְמַלֵּין שְׁבַעְתֵי שְׁבוּעֵינָא, מְאָרְע
קְדִישׁ יְהִי לְכוֹן כָּל עֵיבִידַת פּוֹלְחָנָא לֹא תַעֲבִדוּן:

[וביום הביכורים בהקדיבכם דורון מן התבואה החדשה
לפני ה', בעצרתכם כאשר יתמלאו שבעת השבועות,
מקרא קודש יהיה לכם כל מלאכת עבודה לא תעשו]

בת"י מבואר שאף הוא כתב 'בעצרתיכון', וכינה את 'שבועות'
- 'עצרת', אלא שממה שהוסיף משמעות נוספת ללשון
'בשבועתיכם' - 'כאשר יתמלאו שבעת השבועות', יש
להסתפק אם לדבריו 'בעצרתכון' הוא תרגום נוסף למילה
'בשבועתיכם', או שזו הוספה שהוסיף כאן על המקרא (כדרכו
בהרבה מקומות), והנפק"מ האם גם מדבריו יש דחיה לביאורו
של 'החזון יחזקאל' הנ"ל, כי אם זה הוספה יתכן שהוספה
זו אמורה על הזמן של אחר החורבן שכבר בטל קרבן שתי
הלחם, אך אם זה פירוש המקרא לא יתכן וכמו שהוכיחו
מאונקלוס. ולכאן מסתבר שהלך בדרכו של אונקלוס
ולדבריו ישנם ב' משמעויות למילה 'בשבועתיכם' וכמו
שמצינו בכמה מקומות שת"י נותן כמה משמעויות למילה
אחת.

**יום תְּרוּעָה יְהִיָּה לָכֶם • מאיזה תקיעות
מתערבב השטן, הראשונות (דאורייתא) או
השניות (דרבנן)?**

**(במדבר כט, א) וּבַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ
מִקְרָא קְדָשׁ יְהִיָּה לָכֶם כָּל מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ
יוֹם תְּרוּעָה יְהִיָּה לָכֶם:**

הנה בר"ה תוקעים ב' פעמים - תקיעות דמיושב הנתקעות
לפני מוסף. ותקיעות דמעומד הנתקעות בתפילת מוסף.
התקיעות השניות נוספו על ידי חז"ל, והם תקיעות מדרבנן.
והטעם שהוסיפו חז"ל תקיעות אלו מבואר בגמ' (ר"ה טז):
'למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין, וחוזרין ותוקעין ומריעין
כשהן עומדין, כדי לערבב השטן'. ופרש"י: 'שמתוך שרואה
השטן שישראל מחבבין את המצוות לעשותן ב' פעמים

שהמקושש היה מבני יוסף, ובנות צלפחד הרי היו מבנות
מנשה בן יוסף (כמפורש בפסוק).

עוד הוסיף שם ת"י שהמקושש כלל לא חטא כי לש"ש נתכוון
ורצה שיוברר עונש חילול שבת. אולם פה הזכירו בנותיו
את חטאו באמרם: 'כי בחטאו מת', וראה מה שהרחבנו בזה
בגיליון 'פניני תרגום יונתן פרשת שלח'.

**בְּשִׁבְעֵיתִיכֶם • המקור והטעם שחג
השבועות נקרא בפי חז"ל 'עצרת'**

**(במדבר כח, כו) וּבְיוֹם הַבְּפִנִינִים בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה
חֲדָשָׁה לַיהוָה בְּשִׁבְעֵיתִיכֶם מִקְרָא קְדָשׁ יְהִיָּה לָכֶם כָּל
מְלֹאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:**

מדוע חג השבועות נקרא 'עצרת'?

הנה מצינו בחז"ל שקראו לחג השבועות 'עצרת' (בכמה מקומות
כגון: 'בעצרת על פירות האילן' (ר"ה טז). 'הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם
(פסחים סח): ועוד) וצ"ב ששם זה לא הוזכר כלל בתורה בכל
פרשות המועדים (אמור פנחס וראה) **בהקשר לחג השבועות**,
ורק על שמיני עצרת ושביעי של פסח הוזכר לשון זו, והנה
ביאור המושג 'עצרת' רגילים לבאר שהתורה קראה בשם זה
כל יו"ט שאין בו שום מצווה מיוחדת, ועל כן מהותו של היא
מה שהוא עצור ממלאכה - אסור עשיית מלאכה. ומעניין
הדבר שבחז"ל קראו כסדר לשבועות 'עצרת', וזאת למרות
שבשבועות ישנה מצווה של שתי הלחם?

וביאר 'החזון יחזקאל' (על התוספתא בראש השנה) שאכן **בזמן
המקדש לא היה שבועות נקרא עצרת**, היות והיה בו מצווה
מיוחדת - הקרבת שתי הלחם, אך לאחר שנחרב הבית
ובטלו הקרבנות נותר חג השבועות ללא מצווה המיוחדת
אותו, ולכן קראו לו חז"ל 'עצרת', על שם שמהותו - עצור
ממלאכה. (וקצת צ"ע דבגמ' (ר"ה טז). איתא: מפני מה אמרה תורה
הביאו שתי הלחם בעצרת מפני שעצרת זמן פירות האילן הוא, אמר הקב"ה
הביאו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות האילן.)

אולם בתרגום אונקלוס (בפרשתנו) מתרגם את לשון המקרא
'בְּשִׁבְעֵיתִיכֶם' - **בְּעֲצֵרְתִיכוֹן**. וכתב החזקוני (כאן) **שמדברי
אונקלוס אלו קראו חז"ל לשבועות 'עצרת'**. ואונקלוס הוא
המקור כי כך מתרגם את הפסוק. וביאור זה לכאן סותר
את ביאורו של החזון יחזקאל הנ"ל, שלדבריו 'עצרת' היא
התרגום ללשון התורה 'שבועות', הרי שמשמעות זו היתה

בתרגום יונתן בפרשת בהעלותך (במדבר י, י) מתבאר שגם בשאר המועדים השטן מקטרג ויש צורך לערבב אותו, ובשונה מהמפרשים שפירשו פירושים שונים בטעם התקיעה בחצוצרות במועדים²⁵, מפרש תרגום יונתן שהוא מפני ערבוב השטן:

וּבְיוֹם חֲדָוֹתְכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם וּבְיָשֵׁי יְרֻחֵיכֶם וְתַתְקַעְוּ
בְּחֲצוֹצְרֹתָא עַל עֲלוֹתְכֶם וְעַל נִכְסַת קוֹדְשֵׁיכֶם, וְיִהְיוּ
לְכֹן לְדוֹבְרָנָא טָבָא קָדָם אֱלֹהֵיכֶם, בְּרַם סְטָנָא מִתְעַרְבֵב
לְקַל יִבְבוֹתְכֶם אֲנָא הוּא יְיָ אֱלֹהֵיכֶם:

[וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם
בחצוצרות על עלתיכם ועל זבחי שלמיכם, והיו לכם
לזכרון טוב לפני אלוהיכם, גם השטן מתערבב לקול
תרועתכם אני הוא ה' אלוהיכם]

ומבואר שפירש את ענין 'הזכרון', כדי שהשטן יתערבב מקול התרועה שיתקעו בחצוצרות. וצ"ב שבשלמא בראש השנה מובן הדבר שיש צורך לערבב את השטן, היות והוא בא לקטרג בזמן הדין. אך מדוע יש טעם לערבב את השטן ביתר המועדים?

וניתן להבין זאת על פי הנאמר במשנה: (ר"ה טז.) "בארבעה פרקים העולם נידון". כלומר שכל מועד הוא יום דין שבו דנים על ענין אחר, בפסח על התבואה. בעצרת על פירות האילן. ובחג הסוכות על המים. ולפיכך יש טעם לערבב את השטן.

ערבוב השטן בראש השנה לעומת ערבובו בתקיעת המועדים

אמנם להאמור לעיל בדברי ת"י, נמצא שיש הבדל מהותי בין ערבוב השטן בר"ה, לערבוב השטן בשאר המועדים. כי הלא בר"ה תוקעים ב' פעמים - תקיעות דמיושב ותקיעות דמעומד. וכאמור שטעם הדבר הוא כדרכי המלחמה שלאחר שמחלישים אותו יש צורך להכות בו שוב כדי לנצחו ולהכריעו.

ונמצא שבראש השנה שהם ימי דין והשטן בא לקטרג, העמידה התורה את מצוות התקיעה בשופר ככח המנגד ומחליש את השטן, רבנן הוסיפו תקיעות נוספות כדי להכריע את השטן ולנצחו ממש.

מתערבב. ובתוס' (ר"ה טז:) ביאר בשם הערוך, שהשטן חושש שקול השופר הוא השופר הגדול שיתקע 'ביום ההוא'. ויודע השטן שביום זה יבוא אל סופו. ולכך תוקעים פעמיים, כי בפעם הראשונה 'נבהל ולא נבהל'. אך כאשר שומע שתוקעים שוב, בטוח הוא שזהו קול השופר הגדול.

ולכאור' נראה מדבריהם שרק התקיעות השניות באות לערבב את השטן, ומעצם מה שתוקעים שוב הוא מתערבב. ואילו התקיעות הראשונות שנצטוונו בתורה לתקוע, אינם שייכות לערבוב השטן, אלא נתקעות כי 'רחמנא אמר תקעו', ומהטעמים שנאמרו במפרשים כדי להמליך את הקב"ה, וכו'.

אולם בת"י מדויק שאף התקיעות הראשונות שנאמרו בתורה הם לערבב את השטן, וכך מתרגם את האמור בפסוק הנ"ל (במדבר כט, א) - "יום תרועה יהיה לכם":

יוֹם יִבְבָּא יְהוָה לְכֹן לְמַעַרְבְּבָא סְטָנָא דְאַתִּי לְמִקְטָרְגָא
לְכֹן בְּקַל יִבְבוֹתְכֶם

[יום תרועה יהיה לכם - לערבב השטן שבא לקטרג עליכם
בקול תרועתכם]

מבואר בדבריו שערבוב השטן הוא מעצם התקיעות והוא טעם התקיעות שנאמרו בתורה²⁴, ולא כהטעמים שהובאו ברש"י ותוס' הנ"ל, שהשטן מתערבב ממה שתוקעים שוב.

ולדבריו יש לידע כיצד השטן מתערבב מהתקיעות?

ומצינו במהר"ל (ר"ה טז:) שאף הוא סבור כדברי ת"י שבין התקיעות הראשונות ובין התקיעות השניות, שניהם באות לערבב את השטן. ומבאר מדוע יש צורך בשניהם, בדמיון לטכסיסי מלחמה, אשר כמו בדרכי המלחמה, שראשית יש להעמיד כח המתנגד לאויב ומחלישו, ואחר כך יש להכריעו ולנצחו. כך גם בתקיעות, התקיעות הראשונות באות כדי להעמיד כח כנגד השטן, ואז הוא 'נבהל ולא נבהל ונחלש'. ואחר כך באות התקיעות השניות שנועדו לגבור עליו ולהכריעו, שכלל לא יוכל לקטרג.

ונמצא אם כן שבראש השנה שהם ימי דין והשטן בא לקטרג, העמידה התורה את מצוות התקיעה בשופר ככח המנגד ומחליש את השטן, רבנן הוסיפו תקיעות נוספות כדי להכריע את השטן ולנצחו ממש.

24. וכן משמעות דברי הזה"ק הנדפס במחזורים לפני התקיעות.

25. הנה בפסוק (במדבר י, י) נאמר 'והיו לכם לזכרון לפני אלוהיכם'. ופירש הרמב"ן שענין התקיעה במועדים הוא לרחמים - לעורר רחמים על בני ישראל. ובחזקוני פירש: 'כדי שישמעו ישראל וידעו כי הקרבנות קרבים ויכוונו לבם לשמים'. ותקיעה שתוקעים בעת ההקרבה, יועיל להם, להזכיר את זכות הקרבנות בעת שיתקעו בחצוצרות בשעת מלחמה.

כט, לג) כמשפטם, הרי מ"ם יו"ד מ"ם הרי כאן מים. מכאן רמז לניסוך המים מן התורה, ומאי שנא בשני דנקט, דכי רמיזי להו בקרא בשני הוא דרמיזי, הלכך בשני מדכרינן. רבי עקיבא אומר בששי בחג הוא מזכיר שנאמר בששי ונסכיה, בשני ניסוכין הכתוב מדבר אחד ניסוך המים ואחד ניסוך היין.

ת"י גם מוסיף את טעם מצוות ניסוך המים שהיא לזכרון טוב לרביעת המטר. וכך אמר רבי עקיבא (ר"ה זט):

רבי עקיבא אומר וכו' ומפני מה אמרה תורה נסכו מים בחג, אמר הקדוש ברוך הוא, נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה.

יש לציין שלדעת ת"י (הובא בגליונות קודמים) בכל ימי החג היו שואלים מטר וכדעת רבי אלעזר (תענית ב.) ששואלים מטר מיו"ט הראשון של חג, וממילא אף ענין ניסוך המים היה שייך לענין זה, עליו ביקשו בכל ימות החג.

עֲצַרְתַּ תְּהִיָּה לָכֶם • משמעות הלשון עצרת בשמיני עצרת

(במדבר כט, לה) בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצַרְתַּ תְּהִיָּה לָכֶם כָּל מִלְּאֲכַת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:

מה פירוש הלשון 'עצרת' שנאמר ביום השמיני?

רש"י מביא בזה ג' פירושים:

א. עצורים בעשיית מלאכה (וכנאמר בגמ' חגיגה יח.). ב. 'עצרו מלצאת' - מלמד שטעון לינה (ספרי קנא). ג. מדרש אגדה 'לפי שכל ימות הרגל הקריבו כנגד שבעים אומות, וכשבאין ללכת, אמר להם המקום בבקשה מכם, עשו לי סעודה קטנה כדי שאהנה מכם'.

ת"י מבאר טעם נוסף:

בַּיּוֹמָא תְּמִינְאָה, בְּנִישׁוּן תְּהוּזוּן בְּחֻדְאָא מִן מְטִילְכוּן לְבִתְיִכוּן, בְּנִישׁת חֻדְאָא וְיוֹמָא טְבָא וְאִידוּע קְדִישׁ תְּהוּי

בחצוצרות פעם אחת, כדי לערבב את השטן בכך שמעמידים מולו כוח המתנגד לו, וכך נחלש קטרוגו.

מְלִבֵּד עֲלֵת הַתְּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכֶּיהָ • טעם מצוות ניסוך המים

(במדבר כט, כט - לא) וּבַיּוֹם הַשְּׁשִׁי פָּרִים שְׂמוֹנֶה אֵילִם שְׁנַיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה אֶרְבַּעַה עֶשְׂרֵת תְּמִימִם: (לא) וְשִׁעִיר חַטָּאת אֶחָד מְלִבֵּד עֲלֵת הַתְּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכֶּיהָ:

ברוב ימי חג הסוכות הוזכרו הנסכים המוקרבים באותו יום בלשון יחיד - 'ונסכה'²⁶, ואילו ביום השישי הוזכרו הנסכים בלשון רבים 'ונסכיה'. מה ביאור שינוי זה?

בת"י מתבאר הדבר:

וְצִפְרִיא דְחַטָּאתָא חַד לְמִטְרָתָא חֻדָּא, בְּרַ מִן עֲלֵת תְּנִידָא וְסְמִידָא דְחִינְטָתָא לְמִנְחָתָא וְחֻמְדַּ נִּסְכֵּיהָ, וְצִלְחִיתָא דְמִיא הוּזוּן מִנְסָכִין בַּיּוֹמָא דְחֻגָא דְמְטִילָא, דוּבְרִין טַב לְדְבִיעָא דְמִטְרָא:

[ושעיר חטאת אחד למשמדת אחת, מלבד העולה התדירה וסולת חטים למנחה, ויין ניסוכה וצנצנת מים היו מנסכים בימי חג הסוכות זכרון טוב לירידת המטר]

ת"י מזכיר את מצוות ניסוך המים דווקא בפסוק זה של קרבנות היום השישי, ואולי הוא מדויק לשון הרבים שנאמר בנסכי יום זה, המלמד שמלבד נסכי היום, היה בחג נסכים נוספים והם ניסוך המים שניסכו בחג.

והנה בגמרא (תענית ב:) נחלקו רבי יהודה בן בתירה ורבי עקיבא, מהו המקור למצוות ניסוך המים, ומאיזה יום מזכירים את הגשמים בחג, ולדעת רבי עקיבא מזכירים ביום השישי משום שניסוך המים נזכר בנסכי היום השישי²⁷:

ר' יהודה בן בתירה אומר בשני בחג הוא מזכיר, מ"ט דרבי יהודה בן בתירה דתניא רבי יהודה בן בתירה אומר, נאמר בשני (במדבר כט, יט) ונסכיהם, ונאמר בששי (במדבר כט, לא) ונסכיה, ונאמר בשביעי (במדבר

26. למעט ביום השני שם הוזכרו בלשון ונסכיהם ראה להלן הציטוט מהגמ'.

27. אמנם דעת ת"י שלמרות שהנסכים נלמדו מלשון הרבים של הנסכים שהוזכרו ביום השישי, שאילת המטר נעשית כל ימות החג, וכמבואר בדבריו בפרשת אמור (בויקרא כג, לו).

מן הסוכה לבית ביום השמיני, וכדאיתא במשנה בסוכה (מח.)

כיצד מתבצעת אסיפה זו:²⁸

סוכה שבעה כיצד, גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו,
אבל מזריד את הכלים מן המנחה ולמעלה, מפני כבוד
י"ט האחרון של חג.

לכון, כל עיבדת פולחנא לא תעבדון:

[ביום השמיני עצורים תהיו בשמחה מסוכותיכם לבתיכם,
עצרת שמחה ויום טוב ומקרא קדש תהיה לכם, כל
מלאכת עבודה לא תעשו]

מבואר בת"י שמפרש כדרכו בכל מקום שנאמר 'עצרת'
שהוא מלשון 'אסיפה', וכאן מתפרשת האסיפה על האיסוף

28. יש לדון קצת אם יש דין אסיפה חיובי לבית ואסור להשתמש בסוכה בשמיני עצרת גם בלי פרשת בל תוסיף ונפ"מ לבני חו"ל.